

MEI 2017

De valkuilen voor een sociaal Europa zijn groot

Burger ziet EU als sociale bedreiging; niet als oplossing

Dit onderzoek heeft tot doel om het debat over Europees *beleid* te verdiepen door in een drietrap te kijken naar een aantal specifieke beleidsthema's van de welvaartsstaat. In eerste instantie wordt gekeken in hoeverre bepaalde bestuursniveaus en algemene ontwikkelingen als bedreiging worden ervaren voor de beleidsthema's. Ten tweede wordt gekeken van welk bestuursniveau de burgers oplossingen verwacht of verlangt. Ten derde wordt gevraagd of de burger ook bereid is om extra belastingen af te dragen om mogelijk extra beleid of uitgaven te financieren. Op die manier streeft het onderzoek verder inzicht te verschaffen van wie en op welk thema de burger oplossingen verwacht en op welke manier (door het betalen van extra belastingen of niet).

1 Een sociale EU in een tumultueuze Europese context?

Mede door het Britse 'Brexit' referendum en de verkiezingsoverwinning van Trump lijkt de stemming onder beleidsmakers ten aanzien van Europese integratie omgeslagen: een gevoel van onzekerheid bij de burger en al dan niet reëel waargenomen ongelijkheid, die geassocieerd wordt met globalisering en Europese integratie, wordt gezien als belangrijke politieke bedreiging - ook voor EU integratie.¹ Onzekerheid staat nu hoog op de EU-agenda omdat dit het draagvlak voor de EU ondermijnt. De zoektocht lijkt begonnen naar (grootschalige) beleidsinitiatieven om het vertrouwen van de burger in de EU te herwinnen. Juncker beloofde als nieuwe Commissievoorzitter in 2014 al een '*social triple A*' voor de Unie. Daarbij heeft hij een Europees investeringsfonds (EFSI) van €630 miljard opgezet om (publieke) investeringen aan te jagen en werkgelegenheid te stimuleren. In aanloop naar het 60 jaar Rome heeft hij ook weer opnieuw aangegeven een sociale pilaar te willen opzetten voor de Eurolanden om zo bescherming te bieden.² Ook in een recente aankondiging van de Europese Commissie worden sociale zaken op de Europese agenda gezet³. Niet alleen de Commissie, maar ook de Nederlandse regering is mogelijk begonnen aan een historische

1 Darvas, Z., K. Efstathiou (2016) *Income inequality boosted Trump vote*, Brussels: Bruegel, 9 november 2016.

2 'Juncker seeks to cement social pillar in Rome', Politico, 23 March 2017, <http://www.politico.eu/article/jean-claude-juncker-social-pillar-eu-identity-commission-welfare-policy/>

3 Press Release: Commission presents the European Pillar of Social Rights, European Commission, 26 april 2017, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-1007_en.htm

omslag. Nederland was wars van het Franse Europa dat bescherming zou moeten bieden maar inmiddels is de regering bijgedraaid en pleit, met veel slagen om de arm, voor een Europa dat beschermt, 'eerlijker' is en 'zekerheid en perspectief' biedt.⁴ Wat zal de inzet zijn van het komende kabinet? En vooral: verwacht de burger sociale bescherming van de EU, en zo ja, tegen welke prijs?

Het beeld bestaat dat het Europese sociale model, waar Europese landen zich op voor laten staan, onder druk staat. De EU zou geen voordelen meer brengen voor de nationale welvaartstaat. De weerstand groeit tegen open economieën, bezuinigingen en voortgaande deregulering. In Zuidelijke landen is onvrede over de als opgedrongen ervaren *austerity*⁵ en in allerlei landen is geprotesteerd tegen vrijhandelsakkoorden (TTIP en CETA), mede om de gevolgen voor sociale modellen.⁶ Hoewel Eurobarometer voor Nederland aantoont dat TTIP op steun kan rekenen van 53% van de bevolking⁷ is duidelijk dat ook hier stevige weerstand is. De Europese interne markt, met het vrije verkeer van personen en diensten, roept ook politieke spanningen op en kritiek op 'oneerlijke' concurrentie. Net als in de Brexit-discussie staat ook bij Europa een vorm van arbeidsmobiliteit ter discussie (zie de herziening van de EU Detacheringsrichtlijn).⁸ Sociale spanningen staan inmiddels hoog op de EU-agenda: 'De Europeanen verwachten van ons dat wij het beter doen als het om veiligheid, banen en groei gaat'.⁹

Van de Britten is bekend dat gekozen is voor nationale antwoorden. De keuze voor Brexit onderstreept dat de EU wordt gezien als een bedreiging voor voorzieningen en banen; niet als een samenwerkingsverband dat oplossingen kan of moet bieden. *Taking back control* is het devies. In andere landen wordt op regeeringsniveau juist wel gezocht naar de Europese meerwaarde. Het Slowaakse voorzitterschap zette de discussie over een Europees werkloosheidsverzekering weer op de agenda. In december 2016 gaf Timmermans in de Tweede Kamer aan dat de EU het vertrouwen van burgers moet terugwinnen, dat er te veel ongelijkheid bestaat en dat te weinig geïnvesteerd wordt in de Europese economie.¹⁰

Onduidelijk is wat verstaan wordt onder een sociaal Europa en de inschattingen verschillen sterk tussen bijvoorbeeld de regeringen in Italië en Nederland.¹¹ De gevolgen van een sociale EU kunnen in potentie echter groot zijn voor het uitbouwen van de Europese instellingen, zoals de Europese Commissie en het Europese Parlement, tot het politieke hart van de EU. De zoektocht naar Europese (sociale) stabiliteit raakt ook aan het debat over Europese 'eigen' middelen en verdiepte integratie in de eurozone. Het is dus relevant te onderzoeken of het klopt dat de EU gezien wordt als bedreiging en of de burger een 'sociale verdieping' van de EU wil.

4 'Nederlandse inzet Informele bijeenkomst regeringsleiders 27 EU-lidstaten te Bratislava,' Kamerbrief, 9 september 2016.

5 'Front National's Marion Le Pen congratulates Italy for 'rejection of European austerity'', Express, 5 December 2016.

6 'Germans and Austrians Protest E.U. Trade Talks With U.S. and Canada', New York Times, 17 september 2016, http://www.nytimes.com/2016/09/18/world/europe/germans-and-austrians-protest-eu-trade-talks-with-us-and-canada.html?_r=0

7 'European's views on the priorities of the European Union', Standard Eurobarometer 85, Spring 2016.

8 'National parliaments invoke 'yellow card' in response to revised Posted Workers Directive', EurActiv, 10 mei 2016, <http://www.euractiv.com/section/social-europe-jobs/news/national-parliaments-invoke-yellow-card-in-response-to-revised-posted-workers-directive/>

9 'Verklaring', Informele bijeenkomst van de 27, Brussels: Europese Raad, 29 juni 2016.

10 'Timmermans in Den Haag: EU gedoemd als niets verandert', Elsevier, 8 december 2016.

<http://www.elsevier.nl/nederland/achtergrond/2016/12/timmermans-eu-gedoemd-als-niets-verandert-414110/>

11 Luining, M., 'De discussie over een sociale economische en monetaire unie,' Clingendael, 22 juli 2016, <https://www.clingendael.nl/publication/de-discussie-over-een-sociale-economische-en-monetaire-unie>

2 Onderzoeksopzet

Deze steekproef vormt een aanzet om beter inzicht te krijgen in de fricties van Europese integratie en, gezien de vertrouwenscrisis, om te starten met discussies over EU-beleid gericht op 'zekerheid' en waar mogelijk wel draagvlak voor is. Dit onderzoek wordt aangegrepen om de diagnose van het draagvlakprobleem op sociaal terrein scherper te kunnen stellen. Vragen als voor of tegen de Europese Unie dienen gecombineerd te worden met vragen over wensen van burgers m.b.t. de rol van de Europese Unie in beleidsterreinen en hun bereidheid om ook de negatieve aspecten van integratie/samenwerking te dragen (i.e. mogelijk extra belastingdruk). Het is belangrijk de dynamiek achter de steun voor de EU – en afkeer van EU-beleid te doorgronden. Ondervraagden die überhaupt geen vertrouwen hebben in de EU als instantie zullen daarbij ook geen belang zien in EU-beleid. Het is daarom relevant na te gaan welke elementen en typen EU-beleid burgers niet vertrouwen. Dit hangt nauw samen met de ervaren bedreigingen van burgers en het belang dat burgers inzien om deze bedreigingen te bestrijden met beleid vanuit o.a. de EU of de nationale overheid.

Vier deeltherreinen van de welvaartstaat zijn onderzocht, namelijk: de algemene publieke voorzieningen,¹² sociale zekerheid,¹³ pensioenen¹⁴ en werkgelegenheid.¹⁵ Dit zijn terreinen waar de EU voor het overgrote deel geen (verreikende) competenties heeft. In eerste (1) instantie is onderzocht in hoeverre deze deeltherreinen als bedreigd worden ervaren door verschillende bestuursniveaus en ontwikkelingen. Ten tweede (2) is onderzocht naar de behoefte aan beleid en, in het verlengde daarvan, (3) de bereidheid om hiervoor meer belasting voor te betalen. In de context van het investeringsfonds van Juncker zijn ook publieke investeringen¹⁶ opgenomen bij deze laatste twee vragen. Algemene vragen, zoals over het vertrouwen in de bestuursniveaus en de algemene tevredenheid over huidig bestaand beleid, zijn ook gesteld. Alle vragen zijn beantwoord op een schaal van 1 (laagste) tot 10 (hoogste). In het weergeven van de resultaten is m.n. speciale aandacht gegaan naar het percentage van de ondervraagden dat een 6 of hoger geeft.

Box 1 Opzet onderzoek

Clingendael heeft een onderzoek laten uitvoeren door IPSOS onder een representatief sample (1006 ondervraagden) van de Nederlandse bevolking gebaseerd op de volgende vragen (zie voor specifieke onderzoeksopzet de annex):

1. a) In hoeverre vindt u het beleid van onderstaande organisaties (gemeente, nationale overheid, EU) een bedreiging voor [beleidsthema] in Nederland?
b) In hoeverre vindt u onderstaande ontwikkelingen (vrijhandel, mondialisering) een bedreiging voor [beleidsthema] in Nederland?
2. In hoeverre is beleid en regelgeving van onderstaande organisaties volgens u nodig om [beleidsthema] te garanderen in Nederland?
3. In hoeverre bent u bereid belasting af te staan aan onderstaande organisaties zodat zij kunnen bijdragen aan het garanderen van [beleidsthema] in Nederland?

12 Definitie: Voorzieningen die door de overheid zijn geregeld en iedereen ten goede komen, zoals bijvoorbeeld straatverlichting, scholen en onderwijs, het wegennet, het leger en de dijken.

13 Definitie: het publieke stelsel dat uitkeringen/inkomen verstrekt voor inwoners ten tijde van pensioen, ziekte, arbeidsongeschiktheid of werkloosheid.

14 Definitie: een inkomensverzekering, waarmee een (gezins)inkomen wordt gegarandeerd bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd. Het pensioen bestaat doorgaans uit het AOW en een deel zelf opgebouwd pensioen.

15 Definitie: voldoende werk voor de beroepsbevolking.

16 Definitie: een investering door de (lokale) overheid in bijvoorbeeld nieuwe wegen, duurzame energie of nieuwe sportfaciliteiten.

Doelstelling: perceptie van het belang van de inzet van de EU

Het onderzoek is uitgezet zonder dat vermeld is dat het om een EU-onderzoek gaat en de vragen zijn zo opgezet dat een focus op (mogelijk) specifiek EU-beleid niet kenbaar is. De resultaten verschaffen zo beter inzicht verschaffen in de *a priori* percepties van de burger over de belangrijk gevonden bestuursverhoudingen en de inzet van verschillende bestuursniveaus, inclusief de EU, zonder dat de burger gestuurd wordt op al dan niet bestaand EU-beleid. In het onderzoek is geen specifiek beleid opgenomen maar gekozen voor een abstracte, maar dekkende, formulering (gemeentebeleid, nationaal beleid, EU-beleid etc.) waardoor alle percepties van de ondervraagde worden meegenomen. De definities van de beleidsthema's, zoals ze in de voetnoten staan, zijn bij de vragenlijst toegevoegd.

Beperkingen steekproefonderzoek

De waarde van dit onderzoek is uiteraard gebonden aan de beperkingen die gelden voor steekproefonderzoek: het is een momentopname, er is geen mogelijkheid tot doorvragen om achter de specifieke redenen van de gegeven antwoorden te komen en het begrip en kennis van de ondervraagde te testen. Het is daarom een eerste aanzet om verder inzicht te verschaffen in het thema 'sociaal Europa' en de voorkeuren van de burger.

3 Resultaten

3.1 Algemene resultaten

3.1.1 Tevredenheid over bestaand beleid

Men is over het algemeen tevreden over de algemene publieke voorzieningen in Nederland. Het huidige beleid m.b.t. sociale zekerheid, werkgelegenheid en publieke investeringen krijgen van een meerderheid een voldoende, maar komen desalniettemin tot een mager gemiddelde waardering uit bij alle ondervraagden. Pensioenen leveren de grootste zorg op: een minderheid van 46% is tevreden over dat beleidsthema. Het totale gemiddelde waarderingscijfer voor pensioenen is met een 5,0 het enige beleidsthema dat gemiddeld een onvoldoende krijgt.

Tabel 1 Tevredenheid over specifieke beleid

Nr.	Beleidsthema	Score van 6 of hoger	Gemiddelde waardering
1.	Algemene publieke Voorzieningen	71%	6,1
2.	Publieke investeringen	60%	5,6
3.	Werkgelegenheid	58%	5,6
4.	Sociale zekerheid	58%	5,6
5.	Pensioenen	46%	5,0

3.1.2 Prioriteiten

Om inzicht te krijgen in de prioriteiten van de Nederlandse burger is gevraagd hoe men €100 belastinggeld het liefst zou verdelen over de beleidsthema's in Nederland. De ondervraagden zouden gemiddeld het geld vooral besteden aan pensioenen, dit ligt in de lijn van verwachtingen met een lage score op tevredenheid. Werkgelegenheid en sociale zekerheid worden ook als belangrijke prioriteiten gezien. Minder geld zou besteed worden aan algemene publieke voorzieningen en publieke investeringen.

Tabel 2 Verdeling 100 euro belastinggeld

Nr.	Beleidsthema	Gemiddeld bedrag
1.	Pensioenen	€24,9
2.	Werkgelegenheid	€23,3
3.	Sociale zekerheid	€23,3
4.	Algemene publieke voorzieningen	€15,6
5.	Publieke investeringen	€12,9

3.1.3 Vertrouwen in de bestuursniveaus

De gemeente bezit het grootste vertrouwen, terwijl het vertrouwen in de EU het laagst is. De EU scoort als enige bestuurslaag gemiddeld een onvoldoende (5,0). Opvallend is het verschil dat bestaat tussen het vertrouwen in internationale organisaties en het vertrouwen in de EU. Over het algemeen hebben de ondervraagden vertrouwen in de nationale overheid, al scoort deze met een 5,6 niet uitzonderlijk hoog.

Tabel 3 Vertrouwen in de bestuursniveaus

Nr.	Bestuursniveau	Score van 6 of hoger	Gemiddelde waardering
1.	Gemeente	70%	6,1
2.	Nationale overheid	62%	5,6
3.	Internationale organisaties	58%	5,5
4.	EU	48%	5,0

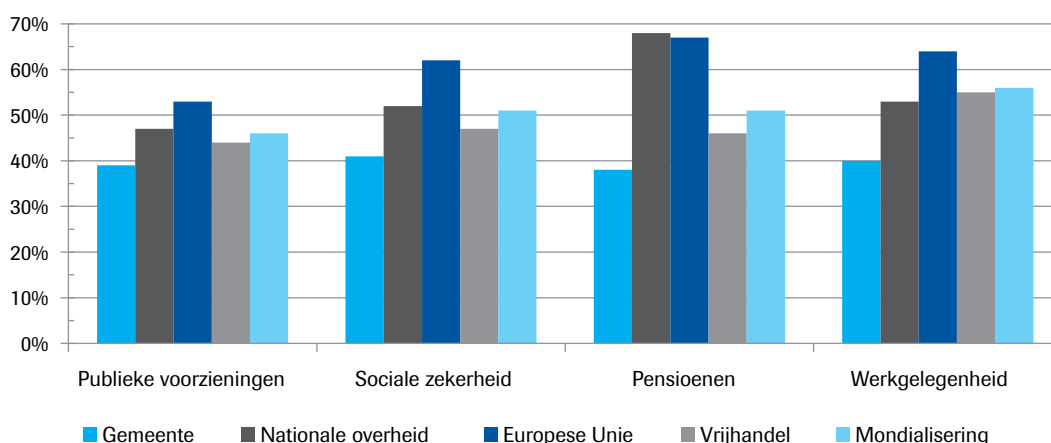
3.1.4 Verschillen tussen stad en platteland

Uit het onderzoek blijkt dat er nauwelijks regionale verschillen bestaan over zowel de mate van waargenomen bedreigingen alsook het belang van beleid op de opgenomen bestuursniveaus. Ondervraagden die in de grote steden wonen, kennen geen significante verschillen met hen die niet in de grote steden wonen.

3.2 Bedreigingen op de beleidsthema's

De eerste hoofdvraag over de perceptie van bedreigingen toont dat EU-beleid duidelijk als grootste bedreiging gezien wordt. Pensioenen zijn een uitzondering omdat hier beleid afkomstig van de nationale overheid en de EU als een even sterke bedreiging worden waargenomen. Vrijhandel en mondialisering, daarentegen, worden relatief minder als bedreiging ervaren dan zowel de Europese Unie als de nationale overheid.

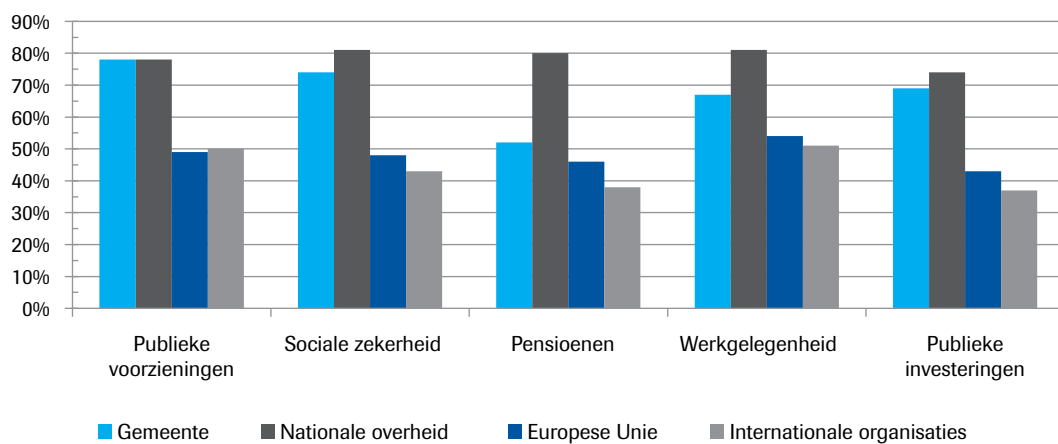
Figuur 1 Beleid van bestuursniveaus (gemeente, nationale overheid en EU) en ontwikkelingen (vrijhandel en mondialisering) als ervaren bedreigingen voor beleidsthema's

3.3 Het beleid van de verschillende bestuursniveaus als oplossing

Oplossingen voor de ervaren bedreigingen worden primair van nationaal en, in de tweede plaats, van gemeentelijk niveau verwacht (in mindere mate van de EU of van internationale organisaties). Het belang van EU-beleid wordt het minst gevoeld aangaande de publieke investeringen (43%). Het blijkt dat de ondervraagden niet veel onderscheid maken tussen beleid van de EU of van andere internationale organisaties, m.u.v. pensioenen en mindere mate, publieke investeringen. De verwante score met internationale organisaties suggereert dat de EU niet als een vanzelfsprekende entiteit op deze beleidsthema's wordt waargenomen. De EU staat echter niet buitenspel. Omtrent alle beleidsthema's ziet ongeveer de helft van de ondervraagden wel het belang in van EU-beleid.

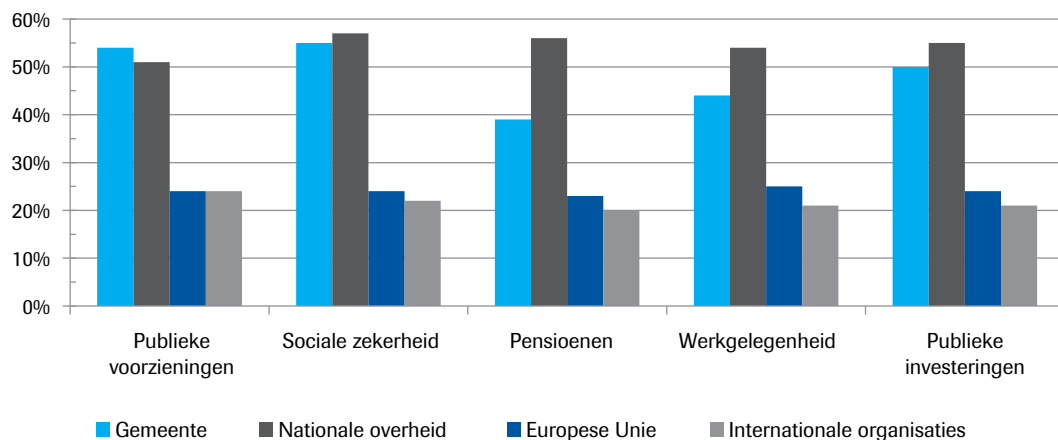
Figuur 2 Beleid van bestuursniveaus als oplossing voor (problemen in) beleidsthema's

3.4 Bereidheid om belasting af te dragen aan de verschillende bestuursniveaus

De bereidheid van burgers om belasting af te dragen aan de EU zodat een bijdrage geleverd kan worden aan het behoud van voorzieningen is zeer gering, en beduidend minder dan aan de nationale overheid of de gemeente.

Figuur 3 Bereidheid om belasting af te dragen aan verschillende bestuursniveaus

4 Analyse

4.1 Op nationaal niveau moeten de oplossingen worden gezocht

Het onderzoek toont dat ondervraagden het belang van nationaal beleid sterk boven Europees en internationaal beleid stellen. Gemeentebestuur is, na het nationaal beleid, op alle beleidsthema's het belangrijkste. EU-beleid komt op de derde plaats, of in het geval van de algemene publieke voorzieningen op de vierde plaats, en volgt minimaal met een verschil van 6% (bij pensioenen) tot 29% (bij algemene publieke voorzieningen). Burgers in Nederland kijken dus primair naar nationale oplossingen op de genoemde beleidsthema's.

4.2 Vergelijkbaarheid van EU-beleid en ander internationaal beleid

Voor zover er belang wordt gehecht aan internationaal beleid om sociale en publieke voorzieningen en werkgelegenheid te garanderen, is het belang dat gehecht wordt aan EU-beleid niet veel groter dan beleid van een andere internationale organisatie. Alleen bij pensioenen is een duidelijk verschil met een voorkeur voor EU-beleid ten opzichte van internationaal beleid (8% meer die een score van 6 of hoger geeft aan EU-beleid).

4.3 De meerderheid ziet alleen het belang in van EU-beleid op werkgelegenheid

Alleen EU-beleid op werkgelegenheid wordt door een kleine meerderheid van belang (score van 6 of hoger) geacht. Bij de andere beleidsthema's wordt het belang door minder dan de helft van de ondervraagden erkend. De EU staat dus op het gebied van welvaartsvoorziening niet buitenspel. Tegelijkertijd is het belang dat aan EU-beleid wordt gehecht op werkgelegenheid niet veel groter dan het belang dat gehecht wordt aan internationaal beleid.

4.4 Belasting afdragen is vooral acceptabel op nationaal niveau

Alleen de nationale overheid mag op alle beleidsthema's van een meerderheid belastinggeld gebruiken. Inzet van belastinggeld door de gemeente is bij een meerderheid voor algemene publieke voorzieningen, sociale zekerheid en publieke investeringen acceptabel (score van 6 of hoger). Men accepteert nauwelijks dat belastinggeld op EU of ander internationaal niveau wordt gebruikt. De hoogste score voor de EU is dat 25% accepteert (score van 6 of hoger) dat belastinggeld gebruikt wordt op werkgelegenheidsbeleid. De hoogste score voor internationale organisaties is dat 24% het gebruik van belastinggeld accepteert zodat algemene publieke voorzieningen kunnen worden gegarandeerd.

Dit geeft een eerste indicatie dat de ondervraagden wellicht wel het belang inzien van beleid door de opgenomen bestuursniveaus, maar een lagere acceptatie hebben om belastinggeld in te zetten om sociale en publieke voorzieningen en werkgelegenheid te garanderen. Dit zou betekenen dat een coördinerend beleid op EU-niveau wellicht mogelijk is maar dat de burger terughoudend is dergelijk beleid (deels) te financieren en/of over te hevelen naar de EU.

4.5 De EU en de nationale overheid

Het onderzoek laat zien dat oplossingen voor de sociale en publieke voorzieningen primair van het nationale niveau worden verwacht, terwijl beleid afkomstig vanuit de EU als grootste bedreiging wordt gezien.

- Kan dit betekenen dat de EU-bedreiging minder gevoeld wordt als er duidelijk ondervangend/beschermend nationaal beleid komt?
- Of betekent dit dat de nationale overheid beter moet opkomen voor Nederlandse belangen in de vormgeving van EU-beleid en daar duidelijk over moet communiceren?
- Houdt dit ook het wijzigen of terugtrekken van bestaand EU-beleid in?
- Of is er wel ruimte voor additioneel EU-beleid? Zou bepaalde wetgeving bijvoorbeeld, gezien de resultaten, op het gebied van werkgelegenheid, de EU als beleidsmaker minder bedreigend en belangrijker kunnen maken?

4.6 De EU en andere internationale samenwerkingsverbanden

EU-beleid wordt als een grotere bedreiging gezien dan internationalisering (toenemende mondialisering en vrijhandelsverdragen). Tegelijkertijd is de EU in grote mate vergelijkbaar met internationale organisaties en samenwerkingsverbanden als het aankomt op het belang van beleid. Dit roept vragen op over waarom de EU speciaal als bedreigender wordt gezien:

- Zijn het specifieke bedreigingen binnen het Europese integratieproject die sterk gevoeld worden als gevolg van bestaand EU-beleid, zoals eventuele bedreigingen vanuit het Zuiden ten aanzien van de eurocrisis of die vanuit het Oosten ten aanzien van arbeidsmigratie, die de sterker waargenomen EU-bedreiging verklaren?
- Of zijn het de zorgen over de nationale soevereiniteit binnen het Europees project die de ondervraagden afstoten (terwijl internationale organisaties daar waarschijnlijk minder last van hebben)? De zorgen over nationale soevereiniteit zouden verband kunnen houden met bestaand (of ontbrekend) EU-beleid en/of zorgen over bijvoorbeeld institutionele verhoudingen (bv percepties over Europese Commissie als Europese regering etc.).

4.7 De EU en mondialisering

De Eurobarometer resultaten van November 2016 geven aan dat de Nederlandse burger positief staat tegenover vrijhandel en zich niet per definitie afkeert tegen mondialisering. Mondialisering wordt als een kans voor economische groei ingezien.¹⁷ Ook dit onderzoek toont aan dat toenemende mondialisering en vrijhandelsverdragen niet als primair probleem worden gezien. Dit wil niet zeggen dat er geen zorgen zijn omtrent toenemende mondialisering: bij 3 van de 4 beleidsthema's die zijn opgenomen bij bedreigingen, geeft tenminste 51% de toenemende mondialisering een score van 6 of hoger. Vrijhandelsverdragen worden alleen op werkgelegenheid door een meerderheid (56%) als bedreiging (score van 6 of hoger) gezien. Beleid van de EU is echter duidelijk de grootste waargenomen bedreiging op de opgenomen beleidsthema's; niet internationalisering.

- Betekent dit dat de burger de huidige EU niet vertrouwt om vrijhandelsverdragen af te sluiten en de toenemende mondialisering in goede banen te leiden? Dient de EU kwalitatief betere vrijhandelsverdragen af te sluiten?
- Betekent dit dat de burger wel vrijhandel wil maar men beducht is voor uitholling van het eigen nationale bestel en het opgaan in intensieve vormen van internationale structuren zoals de EU?
- Vertrouwt de burger de EU wel als zij beschermend globaliseringbeleid maakt ten opzichte van de internationale bedreigingen? Of wordt de EU juist in een sterkere mate vereenzelvigd met de internationale bedreiging ('toenemende mondialisering')?

4.8 Algemene steun voor EU-lidmaatschap maar onduidelijk welke rol de EU moet spelen

Onderzoeken van de Eurobarometer¹⁸, de Parlemeter¹⁹ en het Sociaal Cultureel Planbureau (SCP)²⁰ wijzen op grote steun voor het EU-lidmaatschap. Tegelijkertijd wordt steevast in de SCP-rapporten aangegeven dat een meerderheid vindt dat de Nederlandse politiek te veel macht heeft overgedragen aan Brussel. Gezamenlijk met de uitkomsten van dit onderzoek lijkt het te duiden op de noodzaak om uit te zoeken waar wel en waar geen EU-beleid gewenst is en waarom de EU als bedreigend wordt gezien.

17 Bij de Standard Eurobarometer 85, Spring 2016 ('Public Opinion in the EU') kent het begrip 'vrijhandel' een positieve connotatie voor 76% van de Nederlanders (plek 9 in de EU). Globalisering kent voor 52% van Nederlanders een positieve connotatie (plek 7 in de EU). 72% van de Nederlandse burgers is het eens met de uitspraak dat 'globalisering een kans is voor economische groei' (plek 4 in de EU). Tegelijkertijd zijn Nederlanders samen met de Britten het meest pessimistisch over de stelling dat de EU voldoende macht en instrumenten heeft om Europese belangen te verdedigen in de wereldeconomie.

18 Nederlands EU-lidmaatschap wordt consequent in grote mate gesteund in de Eurobarometer: de laatste 10 jaar is Nederland aan kop of op plek 2 binnen de EU.

19 'Steun voor EU is stabiel maar vooruitzichten zijn somber,' Europees Parlement Informatie Bureau Nederland, 17 november 2016 http://www.europeesparlement.nl/nl/press_release/pr-2016/pr-2016-november/pr-2016-nov21.html

20 'Burgerperspectieven 2016 -3,' Sociaal en Cultureel Planbureau, 29 september 2016. https://www.scp.nl/Publicaties/Alle_publicaties/Publicaties_2016/Burgerperspectieven_2016_3

5 Concluderende opmerkingen en vragen voor nader onderzoek

De resultaten van dit onderzoek geven inzicht in de mate waarin de EU ervaren wordt als sociale bedreiging alsook waarin de EU wordt ervaren als onderdeel van de oplossing. De antwoorden geven handvatten om te beoordelen of de nu ingezette beleidslijnen van de EU die 'beschermt' aansluit bij wat van de EU verwacht wordt. In het kader van bestaande onderzoeken bevestigen de resultaten van dit onderzoek dat steun voor (nieuw) EU-beleid onduidelijk of zelfs twijfelachtig is.

Belangrijke uitkomsten van dit onderzoek zijn dat het belang van nationaal beleid duidelijk wordt geprioriteerd en dat de resultaten suggereren dat er vrijwel geen onderscheid wordt gemaakt tussen de EU en internationale organisaties ten aanzien van (nieuw) oplossingsgericht beleid. Tegelijk scoort de EU het hoogst in termen van bedreigingen.

Het is van belang om na te gaan wat de percepties over (inter)nationale sociale ontwikkelingen zijn en welke oplossingen burgers zelf aandragen. Verder onderzoek kan daarbij ook aantonen in hoeverre bestaande initiatieven op nationaal, Europees of mondiaal niveau bekend zijn bij de bevolking opdat beleid beter kan worden aangesloten bij de wensen van de bevolking of anderzijds beleidskeuzes die hiervan afwijken effectief kunnen worden uitgelegd.

Het onderzoek is een eerste stap om dieper in te gaan op de wensen van burgers voor specifiek EU-beleid. Huidig onderzoek lijkt beperkt tot de brede steun voor de Europese Unie als geheel en algemene sectoren waar niet wordt gekeken of de burger bereid is soevereiniteit of extra belastingen af te dragen.

Echter, het is belangrijk de dynamiek achter de steun voor de EU – en afkeer van EU-beleid te doorgronden. Huidig onderzoek is vaak gesplitst in steun (en vertrouwen) voor de EU als geheel of steun voor verdiepte integratie. In dit onderzoek is er specifiek ingegaan op de wens voor EU *beleid*. Ondervraagden die überhaupt geen vertrouwen hebben in de EU als *instantie* zullen daarbij ook geen belang zien in EU-beleid. Het onderzoek heeft daarom getracht een eerst aanzet te geven op welke elementen en *typen* EU-beleid burgers (niet) willen.

Ter conclusie een aantal belangrijke vervolgvragen om steun voor de EU en EU-beleid verder te doorgronden:

- Zijn burgers rond sommige beleids-*issues* meer overtuigd van noodzaak voor verdiepte integratie? Krijgt internationale vrijhandel en Europees vrij verkeer bijvoorbeeld doorgaans steun maar wordt daartegenover één of andere vorm van EU-beleidsbescherming, met name op werkgelegenheid, tegen vrijhandel en vrij verkeer verlangd?
- Zou de EU gebruikt moeten worden als platform om tussen landen bepaalde beleidsinitiatieven te coördineren waarbij de nationale overheid primair bescherming en zekerheid garandeert?
- Is er steun voor EU-beleid zolang maar zeker is dat het geen belastingoverdrachten betekent?
- Kan EU-beleid op steun rekenen zolang dat betekent dat EU-instellingen niet aan gewicht winnen?
- Welke principes van beleid en reële nationale soevereiniteit moeten worden gevonden om tot een mogelijk gewenste 'Unie van nationale welvaartstaten' te komen in plaats van een 'Europese sociale unie'?²¹
- Voor welke Europese compromissen is er draagvlak om bepaalde sociaaleconomische doelstellingen te bereiken?

21 Vandenbroucke, F., 'Op zoek naar een Europees sociaal model', Clingendael, 1 juli 2016, <https://www.clingendael.nl/publicatie/op-zoek-naar-een-europees-sociaal-model>

Over Instituut Clingendael

Instituut Clingendael is een onafhankelijke denktank en academie met als doel de verspreiding en verdieping van kennis en meningsvorming over internationale betrekkingen. Het Instituut maakt deel uit van een groot mondiaal netwerk en realiseert zijn doelstelling door middel van onderzoek, training en consultancy voor overheid, civil society en de private sector. De focus ligt op Strategic Foresight, Veiligheid, Conflict en Fragiliteit, Europese Zaken, Migratie en Duurzaamheid. Clingendael publiceert rapporten en policy briefs, houdt talrijke bijeenkomsten en biedt wereldwijd een breed scala aan trainingen aan voor professionals. Het Instituut publiceert ook het digitale magazine Internationale Spectator. Voor nadere informatie zie: www.clingendael.nl

Volg ons op social media

 @clingendael83

 The Clingendael Institute

 The Clingendael Institute

Over de auteurs

Yuri van Loon is Research Fellow bij de EU-afdeling van Instituut Clingendael. Zijn onderzoek richt zich op economische en financiële zaken, zoals economische en fiscale beleidscoördinatie in de EU en de EU-begroting.

Michiel Luining is junior onderzoeker bij de EU-afdeling van Instituut Clingendael. Zijn expertise ligt op het gebied van de rechtstaat en de sociale dimensie van de EU.

Adriaan Schout is Senior Research Fellow en Coördinator EU bij Instituut Clingendael. Hij werkt aan projecten die onder andere betrekking hebben (gehad) op problemen van het EU-voorzitterschap, EU-integratie en verbetering van de EU-regelgeving.